

Egy jó történet

Egy asszony, akinek nem lehettek gyerekei, egy mezőn megy keresztül, s belebotlik egy férfibe, aki nagyon furcsának tűnik számára, s aki igencsak nyugtalanítja feltűnő megjelenésével. Az illető elmeséli neki, hogy fia fog születni, akinek különleges sorsa lesz, s ezért különleges körülmények között kell felnevelni. Amikor az asszony hazaér, s elmeséli mindezt a férjének, az érthető módon nagy kétkedéssel fogadja a történetet. A következő napon szerencsére ismét megjelenik a titokzatos férfi, és megvárja, amíg az asszony odahívja a férjét, aki így szintén találkozhat vele. Minél inkább igyekszik a férj kideríteni valamit az idegenről, annál kitérőbb hangzának annak a válasza. Csak amikor az illető villámszerű lángolással eltűnik szemei elől, akkor hiszi el a férj, hogy isteni követ volt. Most azonban megretten amiatt, hogy Istennel találkozott, és ezért bizonyára hamarosan meg kell halnia. Feleségének azonban józan paraszti esze van, és megmagyarázza neki: Ha Istennek az lenne a szándéka, hogy megölje őket, akkor aligha alakította volna úgy a körülményeket, hogy útmutatásokat adhasson nekik a születendő fiú nevelésére nézve. Az előre meghirdetett időben megszületik a fiú.

Ez a történet a népies elbeszélések minden elemét tartalmazza, beleértve a kissé korlátolt férfit és az okos nőt. A történetet egy bizonyos könyvben találjuk. Ha az illusztrált kötetet „népies történetek” vagy „népmesék” gyűjteményeként határozzuk meg, semmi problémánk nem lenne azzal, hogy mint „irodalmat” besoroljuk valamely műfajba. Az a tény azonban, hogy a szóban forgó könyv többnyire feketébe van kötve, nem tartalmaz illusztrációkat, s a „Szentírás” címet viseli, teljesen megváltoztatja azt a módot, ahogyan a történetet olvaszuk, értelmezzük és értékeljük. Ennek ellenére az nem több, és nem kevesebb, mint egy jó történet, bármi legyen is ezen túlmenően.

Az ifjú felnő, és Sámsonná válik, a legendáivülbb bibliai hőssé. Vannak olyan vallásos körök, amelyek – ha a Biblia új kiadásával bíznák meg őket – biztosan kihúznák az egész Sámson-mondát; túlságosan zavarba

Szeptember utolsó vasárnapja a liturgikus évben a Szentírás vasárnapja: ez alkalomból közöljük a mostani számunk első felében olvasható tanulmányokat.

A Biblia mint irodalom

hozza őket a hős szexuális étvágya és félrelépései, amelyek ráadásul büntetlenül maradnak. Mások azért követelhetnék a történet eltávolítását a Bibliából, mivel dicsőíteni látszik az erőszakot, és csúcspontján öngyilkosságot követett el Sámsonnal, miközben Sámson emberek ezreit rántja magával a halálba – nyomasztó előképeként azoknak a retteneteknek, amelyeket ma élünk át.

Szentírás

A Biblia tehát történeteket tartalmaz (ebben a cikkben csak a Héber Bibliára, a keresztény hagyomány „Első Szövetségére” avagy „Ószövetségére” hivatkozom), de könyvfedelei között található költemények is a szerelemről és a háborúról, pontos utasítások arra vonatkozóan, hogyan kell megvizsgálni és megállapítani, fertőzésveszélyes-e egy titokzatos bőrbetegség, nevek látszólag végtelen listája, nagyszerű retorikájú prófétai megnyilatkozások; törvények a megfelelő kártérítésről, amelyet a szomszédoknak kell fizetned, ha a te birtokodban lévő bika felnyársalta szarvával a ő tulajdonát képező ökröt, és mi a különbség akkor, ha az ökr már előzőleg is feltűnt veszélyes viselkedésével, továbbá isteni parancsok azzal a tartalommal, hogy egész népeket kell kiirtani, amelyeket nem lehet tovább megtűrni, családi drámák és tragédiák, vigasztaló szavak, amelyek kinterhes emberi valóságunkat tükrözik, de olykor reményt is ébresztenek; királyok politikája, diplomáciája és keményszívűsége; a fogásba hurcolt nagy összeomlása és reménytelensége; egy idősebb tudós radikális kétkedése azt illetően, hogy valaha is meg lehet-e érteni az emberi természetet; vigasztaló szavak nyújtának bizonyosságot arról, hogy Isten közel van a szenvedőkhöz; képek végtelen sokfélesége a múlt, a jelen és az eljövendő nemzedékek féltékeny, haragos, gondoskodó és szenvedélyes, láthatatlan, ismeretlen, de mégis mindig jelenlévő Istenéről.

Az Ószövetség tehát irodalom? Csak irodalom? Több mint irodalom? Részletes vezérfonala olyan útmutatásoknak, amelyeket szó nélkül követni kell? Rendkívül bonyolult kirá-

kójáték, amelyet fáradtságosan kell kibogozni? Isteni, isteni sugalmazású, vagy egyszerűen csak emberi alkotás? – Néhány évszázaddal ezelőtt még csak feltenni sem lett volna szabad ilyen kérdéseket, mert a legrosszabb fajta eretnekségnek vagy káromlásnak minősültek volna, amit számos társaságban és helyzetben csak az életveszély vállalásával okoztathatott volna meg az ember. Egy olyan világegyetemben, amelynek a középpontjában Isten állt, és amelyben a társadalmi tekintély és hatalom minden eszköze közvetlenül vagy közvetve egyfajta vallási rendszeren belül működött, ezt a tekintélyt és hatalmat, és végső soron az egész kozmikus rendet ásta alá az, aki megkérdőjelezte a Szentírást.

A felvilágosodás, a szekularizáció és a humanizmus támadásai, valamint a vallás privatizálása nemcsak azt eredményezte, hogy fel szabad tenni ilyen kérdéseket, hanem gyakran éppen a radikális megkérdőjelezés és kétkedés jelenti a kezdetét a Bibliával való új találkozásnak. Másfelől viszont egyes vallási közösségek úgy érzik, hogy biztonságukat veszélyezteti az ilyen kérdések fölvetése, ezért aztán vitatják ezeknek a lehetőségét, és hevesen védekeznek ellenük. Arról lenne hát szó, hogy mindkét reakció, vagyis az ilyen kérdésfeltevések elismerése, illetve vitatása már a Biblia tekintélyének tragikus és sajnálatos elveszéséről tanúskodik? Vagy egyenesen arról lenne szó, hogy mindkét reakció válasz arra a nagy felszabadulásra, amely megengedi nekünk, hogy eldöntsük, párbeszédet kezdünk-e a Bibliával, s eközben ki akarjuk-e próbálni a Biblia megközelítési lehetőségeinek mérhetetlen gazdagságát? Meg kell-e védeni a Bibliát, vagy feltételezzük róla: elég erős ahhoz, hogy szembenézzen a modernitás minden fajtájával, amely támadást indít ellene? Szomorú, hogy ezek helyett inkább totális közömbösséget kell megállapítanunk mindazzal szemben, ami e szent fekete könyvfedelek között megjelenik, vagy ami még rosszabb, hogy egyes részeket kiszakítanak szövegösszefüggésükből, és cinikusan idéznek annak bizonyítására, hogy a Biblia nemcsak jelentéktelen, hanem jogosulatlan is a mai világban.

Szöveg és szövegösszefüggés

Elöttem fekszik fölöttem e bibliai szövegek egyik oldala, héber betűkkel. Ha akarom, egy tucat fordítást és kommentárt nyithatok ki, amelyek mind annak megértésén fáradoznak, amit itt leírtak. A felelősség tehát teljesen az enyém, nem pedig valamely tekintélyé, aki elmondhatná nekem, mit kell megértenem. De ez az első cselekedet nyomatékos emlékeztető arra, hogy a maga sajátos nyelvi, történelmi és kulturális szövegösszefüggésében minden szöveg sokféle értelmezési módra nyitott, és minden kísérlet arra, hogy egy másik, tudniillik a mai világra fordítsuk le, csak tovább növeli a szöveg megértésének nehézségeit. Így tehát enyém a felelősség a különböző vélemények tengerében, és ez a helyzet nem nagyon különbözik attól, ahogyan értelmezni kell a körülöttem lévő világot, és mindazt, amivel naponta találkozom. Ez a felelősség szorongást kelthet bennem, de gyakran fel is vidíthat – mert lehetséges, hogy a Biblia tanulmányozása során nyert eszközök vagy életem bizonytalanságai hozzájárulnak ahhoz, hogy könnyebben megbirkózzam életem egészével.

„Mindennapi életünkben mi is arra vágyakozunk, hogy bizonytalanságaink, döntéseink és elhatározásaink véget érjenek. De többnyire azt is tudjuk, hogy az élet nem irányoz elő effajta véget, mindig bizonytalanságok fognak körülvenni minket. Egészen rendkívüli dolog, hogy egy szent könyv éppen ezt tárja elénk a maga drámaiságában, ahelyett hogy megadná nekünk azt a biztonságot, amelyet oly szívesen birtokolnánk. A Héber Biblia mégis pontosan ezt teszi” (Gabriel Jozsipovics).

Természetesen egyetlen ilyen helyzetben sem vagyok teljesen egyedül, mert az életben tagja vagyok valamilyen közösségnek, legyen az a család vagy valamilyen baráti társaság. S ugyanakkor levehetem a könyvtár polcairól az előttem járt nemzedékek elkötelezett szövegeit és értelmezéseit, és tanácsot kérhetek tőlük. Kétezer év legnagyobb szellemei azt tekintették legfőbb feladatuknak, hogy saját kérdéseikkel lépjenek be ebbe a bibliai világba, és magyarázatot keressenek arra, ami ott történik, s egyúttal irányvonalat keressenek ahhoz, amit az saját életükre nézve jelent. Semmiképpen sem egy régi szöveg iránti, szelíd és avult kíváncsiság ösztönözte őket. Úgy gondolták: bármi egyebet ábrázoljon is e szöveg, mindenesetre valamiképpen Isten szava. Így ez a szó szükségképpen befolyásolta azt,

hogyan találja meg a társadalom a lehető legjobb módon a maga útját. A kérdés és megkérdőjelezés e folyamatában minden régi „olvasó” a maga párbeszédét folytatta, nem csupán magával a szöveggel, hanem minden előtte járt kommentátorral is: mélységesen komoly beszélgetés ez, amely évszázadokon át zajlott. És függetlenül attól, hogy elfogadták vagy elutasították-e azt, amit az előttük járók mondtak, a régiek jelenléte különleges súlyt adott minden végkövetkeztetésüknek. Mindenekelőtt persze saját koruk és saját helyzetük értékeihez, gondolataikhoz és kihívásaihoz kellett hozzászólniuk – ahogyan nekem is ezt kell tennem; mert bárhol vagyok is képes megérteni a Bibliát, számomra az csak akkor marad a kinyilatkoztatás könyve, ha lekötelezettjének tudom magamat.

Isten hangja

„Forgasd őket [a Biblia szavait], forgasd erre, és forgasd arra, mert mindent tartalmaznak” (Az atyák mondásai 5,26).

Belebocsátkozni ebbe a könyvbe nem jelenti azt, hogy mindenre igent mondunk vagy mindent jóváhagyunk, amit csak tartalmaz. Ha azt olvasom, Jákob hogyan lopja el testvérenek elsőszülöttségi jogát, akkor egyszerűen azonosulnom kell vele, és mentegetnem kell viselkedését, mert ő a történet hőse? Vagy nem kell-e inkább a sorok között olvasnom, hogy a szerző nézeteit keressem és találjam meg, észrevéve, hogy végső soron milyen kifinomult módon hullnak vissza Jákobra saját cselekedetei? Vagy nem kellene-e megpróbálnom megérteni, hogyan van az, hogy Isten egy ilyen gyöngye emberi lényt választ ki isteni feladatok hordozójául? Jákob meg fog változni, anélkül hogy elveszítené az általa megjelenített sajátos természetet; az egyik pillanat-

ban még Jákob, a másikban már Izrael, aki folyton angyalaival harcol az éjszaka legsötétebb óráiban. Attól, hogy gyenge, Isten még eltűrheti, sőt használhatja is őt. És én, aki szintén gyöngye emberi lény vagyok, talán feladatot találhatok magamnak Jákob történetében.

„Minden olvasó, miközben olvas, egyúttal saját életének olvasója is. Az író feladata mindenekelőtt az, hogy optikai eszközt adjon olvasója kezébe, és így képessé tegye őt annak észrevételére, hogy e könyv nélkül talán sosem értette volna meg önmagát” (Marcel Proust).

Miért lenne épp a Biblia az a könyv, amelyik megnyitja a kaput az effajta felfedezésekhez? A válasz természetesen az, hogy ennek nem feltétlenül kell így lennie. De a Biblia sokoldalúsága, átfogó gazdagsága, önkritikus becsületessége, bosszantó meghatározhatatlansága, nyitottsága, valamint az a mélyen gyökerező meggyőződés, amellyel bizonyos emberek összeállították, feldolgozták, kiadták és makacsul megőrizték (a pusztulás és a fogság tapasztalatai ellenére!), mindez olyan hatásúvá és olyan kihívássá teszi, ami csak kevés más könyvet jellemez.

És mindenekelőtt: azok, akik írták, akik évszázadokon át tanulmányozták, abszolút bizonyossággal tudták, hogy lapjain Isten hangjával találkozhatnak. Meglehet, manapság az a helyzet, hogy csak az ő egykori bizonyosságukban vagyunk biztosak, de magával ezzel a bizonyossággal már nem tudunk teljesen azonosulni. Ám talán elég is, ha él bennünk az a vágy, hogy újból és újból felüssük ennek a könyvnek egy-egy lapját.

Jonathan Magonet

Forrás: Junge Kirche, 2006/3

Gromon András 60 éves.

Mind a Szerkesztőség, mind a Bokor közössége nevében tisztelettel és köszönettel ünnepeljük lapunk Főszerkesztőjét ez évfordulón.

András sokirányú munkájának egyik gyermeke az **Érted Vagyok** folyóirat. És mint minden gyermek, amíg felnő és utána is, egy jó szülőt érdemel. Jó szülőt, aki gondot visel, távlatot ad, végzi a háttér munkát. Aki ott van irányításával, döntéseivel és kompromisszum keresésével, ha kell, kudarcai elviselésével. András sokoldalú munkáját, teológiai tisztánlátását, a jézusi tájékozódás folyamatos fenntartását köszönhetjük e jelen szám olvasása közben is. Jó szülője ő a lapnak, és jó barátja, szellemi partnere a szerkesztőknek és az olvasóknak. „Áldjon meg Téged az Úr!” – kívánjuk sokunk nevében és kérjük a folytatását annak a munkának mellyel bennünk – olvasókban, barátokban – is megszületik az elkötelezett élet. A jóság, az igazság és a szeretet mellett. Mert ezek Isten másik nevei.

A Szerkesztőség nevében
Garay András